

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

26.03.2024. Nr. 1-8/5

**Latvijas Republikas Saeimas
Sociālo un darba lietu komisija**
sociala.komisija@saeima.lv

Par viedokļa sniegšanu

Tiesībsargs ir iepazinies ar likumprojektu "Grozījumi Darba likumā" (Nr. 354/Lp14)¹ (turpmāk – Likumprojekts), tam pievienoto anotāciju (turpmāk – Anotācija).

Tiesībsargs norāda, ka ir nepieciešams ņemt vērā šādus aspektus attiecībā uz tiesiskā regulējuma izstrādi, kas var radīt atšķirīgu attieksmi.

[1.] Likumprojekta 1. punkts par grozījumiem Darba likuma 32. panta otrajā viens prim daļā.

[1.1.] Likumprojekta 1. punkts paredz Darba likuma 32. panta otro viens prim daļu papildināt ar jaunu teikumu, kas noteiktu, ka krievu valodas prasmju norāde darba sludinājumā ir pieļaujama tikai noteiktās Profesiju klasifikatorā norādītās profesiju grupās, proti, 231. grupā, jeb universitāšu un citu augstākās izglītības iestāžu akadēmiskajam personālam, 262. grupā, jeb bibliotekāriem, arhīvistiem un tiem radniecīgu profesiju vecākajiem speciālistiem un 264. grupā, jeb rakstniekiem, žurnālistiem un lingvistiem.

Tādā veidā, ar Likumprojekta 1. punktā paredzētajiem grozījumiem Darba likumā, tiks noteikti atšķirīgi ierobežojumi svešvalodu prasību pieļaujamībai darba sludinājumos, atkarībā no konkrētās svešvalodas, proti, jebkuras svešvalodas prasības norādīšanas pieļaujamība tiks saistīta ar "pamatotu nepieciešamību" darba pienākumu veikšanai, savukārt krievu valodas prasības norādīšanas pieļaujamība tiks saistīta ar vēl vienu papildu nosacījumu par konkrētām trim profesiju grupām, kurās ir pieļaujams prasīt krievu valodas zināšanas. Līdz ar to, Likumprojekts tā 1. punktā

¹ Likumprojekts "Grozījumi Darba likumā" Nr. 354/Lp14.

paredz īpašu regulējumu attiecībā uz vienu no svešvalodām – krievu valodu, būtiski vairāk ierobežojot tās pieprasīšanas iespējas darba tirgū.

Tiesībsargs vērš uzmanību, ka šādā gadījumā veidojas atšķirīga attieksme un ir svarīgi konstatēt, vai tai ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.² Tiesībsargs paskaidro, ka gadījumā, ja atšķirīga attieksme netiek pietiekami pamatota, pastāv tiesvedības risks.

[1.2.] No Anotācijā norādītās informācijas noprotams, ka ierobežojuma leģitīmais mērķis ir stiprināt valsts valodas lietojumu darba tirgū, aizstāvēt darbinieku tiesības darba pienākumu veikšanas laikā izmantot valsts valodu un novērst valsts iedzīvotāju diskrimināciju darba tirgū ar nepamatotām krievu valodas zināšanu prasībām.

Tajā pat laikā, Anotācijā nav sniegta informācija par to, kā ir vērtēts Likumprojekta 1. punktā paredzētā ierobežojuma samērīgums. Anotācijā nav skaidrots, kādā veidā Likumprojekta 1. punktā paredzētais ierobežojums ir piemērots minēto leģitīmo mērķu sasniegšanai, proti, vai ar plānoto ierobežojumu patiesi tiks sasniegti izvirzītie mērķi un pamatojums tam, ka šos mērķus nav iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Anotācijā ir izdarīta vispārīga atsauce uz Valsts valodas centra un Valsts darba inspekcijas (turpmāk – VDI) sniegto informāciju par valsts valodas neievērošanas un pārkāpumu gadījumiem, saskaņā ar kuru, absolūtais vairākums nepamatotas svešvalodas pieprasījumu, saistīts tieši ar krievu valodu.

[1.3.] Tiesībsargs neapšaubā minēto problēmu Latvijas darba tirgū un atbalsta pasākumus latviešu valodas, kā valsts valodas, stiprināšanai un diskriminācijas, pamatojoties uz valodu, mazināšanai darba tirgū.

Tiesībsargs īpaši uzsver, ka visas situācijas, kur valsts valodas funkcija, būt par visu valsts iedzīvotāju kopējo saziņas valodu visās attiecībās un visos līmeņos publiskā telpā, faktiski netiek nodrošināta, ir uzskatāmas par valsts iedzīvotāju diskrimināciju³, tostarp tas attiecināms arī uz darba tiesiskajām attiecībām un darba tirgu. Darba devēja prasība, darba attiecībās lietot citu valodu nekā valsts valodu, ja tam nav īpaši attaisnojoša iemesla, ir diskriminējoša, turklāt par

² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91.pants., 105.lpp.

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2011., 110.lp.

attaisnojošu iemeslu nav uzskatāms apstākļi, ka viena daļa iedzīvotāju, ar ko darbiniekam ir saskarsme, nepārvalda vai nevēlas lietot valsts valodu.⁴

Tajā pat laikā, tiesībsargs ir kritisks par ierobežojuma, kas tiks noteikts ar Likumprojekta 1. punktu, pamatotību un piemērotību izvirzīto mērķu sasniegšanai.

[2.] Tiesībsargs ir uzsācis komunikāciju ar VDI par Darba likuma 32. panta otrās vienas daļas piemērošanu praksē. Pašlaik tiesībsargs vēl nav izdarījis secinājumus un komunikācija ar VDI turpinās, tomēr tiesībsarga izvirzītā hipotēze ir, ka Darba likuma 32. panta otrās vienas daļas problemātika ir tieši tās piemērošanā.

[2.1.] Patreiz spēkā esošā Darba likuma 32. panta otrā vienas daļas redakcija noteic aizliegumu darba sludinājumā norādīt konkrētas svešvalodas prasmi, izņemot, ja tā pamatoti nepieciešama darba pienākumu veikšanai. Līdz ar to, jau patreizējais Darba likuma regulējums būtībā aizliedz visu Latvijas iedzīvotāju, kas, presumējams, zina valsts valodu, diskrimināciju darba tirgū, svešvalodu zināšanu trūkuma dēļ.

Ņemot vērā, ka Latvijas valsts valoda ir latviešu valoda⁵ un jebkura cita valoda, izņemot lībiešu valodu, ir uzskatāma par svešvalodu⁶, Darba likuma 32. panta otrā vienas daļas, tās patreizējā redakcijā, jau noteic aizliegumu darba tirgū nepamatoti pieprasīt arī krievu valodu.

Norādāms, ka Darba likuma 32. panta otrās vienas daļas regulējums tika ieviests Darba likumā ar 2018. gada 1. novembra likumu "Grozījumi Darba likumā", kas stājas spēkā 2018. gada 28. novembrī un tā mērķis jau toreiz bija novērst valsts iedzīvotāju diskrimināciju darba tirgū, nepamatoti pieprasot konkrētas svešvalodas, tostarp krievu valodas, zināšanas.

[2.2.] Tiesībsargs pieņem, ka Likumprojekta iecere pēc būtības ir uzlabot Darba likuma 32. panta otrās vienas daļas piemērošanu praksē. Minētais pieņēmums izriet no apstākļa, ka patreiz spēkā esošā Darba likuma 32. panta otrā vienas daļas pieprasa veikt "pamatotas nepieciešamības" izvērtējumu katru reizi, kad darba sludinājumā tiek norādītas prasības svešvalodu prasmēm. Tāpat pieņēmums izriet no tiesībsarga rīcībā esošās informācijas, kas iegūta izskatot personu sūdzības par valodas diskrimināciju darba tirgū, atbilstoši kurai tiesībsargs ir aktualizējis jautājumu par VDI kompetenci konkrētās – grozāmās Darba likuma normas kontekstā.

⁴ Turpat.

⁵ Valsts valodas likuma 3. panta pirmā daļa

⁶ Valsts valodas likuma 5. pants

Patreizējais regulējums VDI, kā Darba likumu uzraugošajai iestādei, dod iespēju vērsties pie darba devēja un pieprasīt informāciju par svešvalodas, tostarp arī krievu valodas, nepieciešamību darba tiesiskajās attiecībās. Tā kā darba tiesisko attiecību dibināšanā, pastāvēšanā un izbeigšanā noteicošā loma ir darba devējam, tad pienācīga un pamatota skaidrojuma sniegšana, jeb pierādīšanas pienākums par svešvalodas nepieciešamību darba pienākumu veikšanai, uzlikts darba devējam.⁷ VDI, savukārt, ir pēc būtības jāizvērtē darba devēja sniegtais pamatojums, lai izdarītu secinājumu par to, vai Darba likuma regulējums ir vai nav ievērots.

Ja izvērtējuma veikšana ir tā, kas apgrūtina Darba likuma 32. panta otrās vienas daļas piemērošanu praksē, tad kritiski jāvērtē, vai Likumprojekta 1. punktā paredzētie grozījumi patiešām atrisinās piemērošanas praksē problēmu.

[2.3.] Tiesībsargs paskaidro, ka arī gadījumā, ja Darba likums tiks papildināts ar Likumprojekta 1. punktā paredzēto precizējumu, kurā uzskaitītas noteiktas profesiju grupas, jaunā, precizētā tiesību norma tāpat paredzēs pienākumu VDI veikt izvērtējumu svešvalodas nepieciešamībai sekojošu apsvērumu dēļ:

- a) arī Likumprojekta 1. punktā uzskaitīto trīs pieļaujamo profesiju grupu ietvaros var būt gadījumi, kad krievu valoda nav nepieciešama un pie šī secinājuma var nonākt tikai uzraugošajai iestādei pieprasot no darba devēja informāciju un to izvērtējot pēc būtības, tostarp, izvērtējot svešvalodas nepieciešamību.
- b) Likumprojekta 1. punktā paredzētais profesiju grupu uzskaitījums rada risku, ka vērtējums vispār netiks veikts un visām profesijām, kas ietilpst kādā no "pieļaujamajām" profesiju grupām, tiks automātiski atļauta krievu valodas prasību norādīšana. Tādā gadījumā netiks sasniegts šī Likumprojekta mērķis.
- c) var pastāvēt arī tādi amati, kam var būt absolūti nepieciešamas krievu valodas zināšanas un kas uz šī Likumprojekta izstrādes brīdi nav apzināti un tāpēc neietilpst Likumprojekta 1. punktā minēto profesiju grupu uzskaitījumā.

No augstāk minētā izriet, ka nav iespējams un nav arī nepieciešams normatīvajā aktā apzināt visus iespējamus gadījumus, kad kaut kas ir atļauts vai aizliegts, ja tiesību norma ietver nepieciešamību veikt izvērtējumu.

⁷ [Latvijas Republikas Valsts darba inspekcijas Informatīvais materiāls par darba tiesisko attiecību jautājumiem "Par vienlīdzīgu attieksmi.](#)

Papildus tiesībsargs norāda, ka jebkuras svešvalodas pieprasīšana ir vērtējama. Piemēram, darbinieki var saskarties ar nepamatotu prasību zināt angļu valodu, kas attiecīgi vairāk var negatīvi ietekmēt vecāka gadagājuma darbiniekus, kas nepārzina angļu valodu pietiekamā līmenī. Līdz ar to aktuāls ir arī jautājums, vai svešvalodu prasība darba sludinājumos ir pamatota, vai tomēr ieradums.

[3.] Likumprojekta 3. punkts par grozījumiem Darba likuma 40. panta devītajā daļā.

Attiecībā uz Darba likuma 40. panta devītās daļas jaunās redakcijas otro teikumu, tiesībsargs lūdz ņemt vērā šī viedokļa **[1.]** punktā paustos apsvērumus par Likumprojekta 1. punktu. Savukārt, attiecībā uz Darba likuma 40. panta devītās daļas jaunās redakcijas trešo teikumu, tiesībsargs norāda, ka minētās tiesības jau izriet no Darba likuma 56. panta ceturtās daļas patreiz spēkā esošās redakcijas.

[4.] Par Likumprojekta 4. punktu par grozījumiem Darba likuma 56. pantā, tiesībsargs lūdz ņemt vērā šī viedokļa **[1.]** punktā paustos apsvērumus par Likumprojekta 1. punktu.

[5.] Ievērojot minēto, tiesībsargs norāda, ka kritiski vērtē Likumprojektā paredzētos grozījumus Darba likumā.

Visupirms jau tāpēc, ka no Likumprojekta Anotācijas nav saprotams, vai un kā veikts Likumprojektā paredzēto ierobežojumu samērīguma izvērtējums, un nav norādīta informācija par plānoto ierobežojumu piemērotību Likumprojekta Anotācijā norādīto leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Tāpat tiesībsargs apšaubā, ka Likumprojektā paredzētie grozījumi uzlabos Darba likuma 32. panta otrās vienas prim daļas piemērošanu praksē, jo jau patreiz spēkā esošais Darba likuma regulējums ir piemērots un pietiekams, lai novērstu valsts iedzīvotāju diskrimināciju darba tirgū valodas dēļ. Tiesībsarga ieskatā, problēma Darba likuma 32. panta otrās vienas prim daļā nav tiesiskajā regulējumā, bet gan citur, proti, ieviešanā praksē.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons